

En skrift från Piteå kommuns Centralarkiv
Nr 1/2000

CHRISTOPHER JACOB BOSTRÖM

Christopher Jacob Boström "Nordens Platon"

Den 1 januari 1797 föddes Piteås store son Christopher Jacob Boström i kvarteret Örnen, i hörnet där nu Skoogs City Hotell ligger. Föräldrarna var borgaren och sjömannen Christoffer Boström, född i Böle, och hans hustru Elisabeth Hortling från Hortlax. De fick tillsammans sju barn. Christopher Jacobs yngre broder Erik Samuel blev lagman. Han fick bl. a. barnen Gustaf, som blev Sveriges stadsminister, Filip, riksdagsman och landshövding samt Ebba, som var en religiös välgörare och grundare av Samariterhemmet i Uppsala.

Nio år gammal blev Christopher Jacob fosterbarn hos sin morbror, skeppsbyggmästaren Erik Nordlund, som lät honom gå i trivialskolan. 1812 kom Christopher Jacob in vid Härnösands gymnasium och från den dagen fick han försörja sig själv. 1815 skrevs han in vid universitetet i Uppsala, men först 1824 tog han magistergraden, sedan ägnade han tre år till teologiska studier. 31 år gammal blev han docent i praktisk filosofi.

I början av 1833 kom Christopher Jacob Boström till Stockholms slott som lärare till Oscar I:s söner, sedermera Carl XV, Oskar II och deras bröder. Där stannade han fram till 1837 då han utnämndes till adjunkt i filosofi vid Uppsala Universitet, följande år fick han rang, heder och värdighet av pro-

fessor i sin vetenskap. Ordinarie professor blev han först 1842, men hade på förordnande förestått professuren sedan 1840.

I samband med flytten till Uppsala anställde Christopher Jacob Boström en hushållerska, eller Madam, som han själv föredrog att kalla henne. Om detta vet vi något, genom i Centralarkivet bevarade brev från Madams barnbarn Nilla Florell i Flen till kantorn och folkskolläraren m m Olov Selinus i Piteå.

Madam, Maria Sofia Lindholm f. Berg, var änka med en treårig dotter (Nilla Florells mamma). Hon tjänstgjorde hos Boström från 1838 fram till hans död 1866. Dottern uppfostrades i det Boströmska hemmet och snillet själv förhörde hennes läxor.

Om tiden på slottet berättar Nilla Florell: *"Som student hade B varit med sin kår 1826 att uppvakta lille kronprinsen, då han låg i vagg. Den lille Prinsen hade då med fingret gjort en rörelse och tittat rakt på B. Det tyckte B var så underligt efteråt, att just han skulle bliva lärare. B hade löfte av de höga föräldrarna att aga honom och en gång gav han lille Carl en örfil. Men då knöt han sin sjuåriga hand och sade: "Vänta mig magistern, tills jag blir Kung!" En gång fick Josephine (hans moder) se att han lade upp benen på soffan och då hon förhöll honom för det, fick hon till svar: "Så gör B!"*

Nilla Florell skriver vidare: *"Förhållandet emellan B och mormor var de bästa. Han den fordrande, men rättviset husbonden och mormor den gammaldags, hederliga, plikttrogna tjänarinnan, som gick upp i sin plikt och levde för sitt enda barn. Platsen var mycket arbetsam, då inga nutida bekvämligheter fanns. B hade fyra rum och mormor två små innanför köket, som endast hade öppen spis å vid middagarne cirka 4 rätter mat. Bs broder, lagman, skicklig jurist hade söner, den ene minister å den andre landshövding. De studerade i Uppsala å varje söndag intogo de sin middag hos B å det var minsann gentila rätter. B. tog gästvänligt emot sina landsmän (piteborna), då de till marknaden i februari årligen kommo nedå-kande med lax, renstek o fogel. De hade veckotals lång resa på den tiden. ... Då hovet flere veckor gästade Uppsala voro alltid de första visiterna till B och Geijer. En gång var B sjuk och då kom varje morgon kl. 8 fm och varje afton kl. 9 em en hovlakej för att höra om "Herr Professorns hälsotillstånd"*

Christopher Jacob Boströms personlighet beskrevs vara djupt patriotisk och innerligt svensk, han hade en aldrig svikande tillit till sanningen av sin filosofi och såg allt i dess ljus. Hans tänkande var intuitivt, ett skådande med det inre sinnet. B hade också en obeskrivlig mänsklig välvilja, var arbetsam och hade ett glatt sinne. Han tyckte om att föra långa snillrika och lärorika samtal. Bäst trivdes han bland studenter och yngre akademiska lärare som i honom

såg en ny Sokrates. Hans föreläsningar hade som regel flest åhörare. Han började dem med att ordna sina glasögon och tog fram ett långt smalt häfte, där han ibland sökte stöd för sina tankegångar. En samtida nedtecknare berättar: *"Stämman var vanligen något svag och matt när föreläsningen började, men steg under dess fortgång i styrka och kraft, utan att dock överskrida gränsen för det harmoniska jämnåttet. Stundom brukade han mot hakan höja en käpp med guldknapp, som han begagnade vid sina promenader. Efter slutad föreläsning nedsteg Boström från katetern med en lätt bugning för sina åhörare med samma artiga och vänliga småleende, varmed han i katedern uppstigit"*

Nilla Florell berättar: *".. Studenter-na voro så rädda vid tentamen och en gång svimmade en yngling. En annan fick en fråga, men kunde ej besvara den. B hade då sagt: »Saken är så enkel, att min husmors flicka kunde besvara den.» Jag tvivlar på att det var så enkelt. Han ansågs sträng.*

Om Boström var en god talare, så hade han större svårigheter att uttrycka sig i skrift. Han utförde sällan och aldrig ett arbete efter den plan han hade gjort upp. Detta förhållande är en av orsakerna till att hans filosofi har fått en liten spridning. Han skriver själv i ett brev till en lärjunge: *"Min filosofi är ny och vad den innehåller har ännu ingen*

uppmätt. Jag fruktar att den dör ut med mig och mina närmaste lärjungar. Den gör så stora fordringar på mänsklighetens tankeförmåga och andliga utveckling i allmänhet, att ganska få kunna tillägna sig henne. Därför anses jag dock av mängden för halft vanvettig. Men detta får den idealistiske filosofen finna sig vid."

Nilla Florell skriver: *"I allt förnuftet trodde B på ett liv efter detta, ty han gillade dödsstraffet, emedan en brottsling i en annan värld möjligen kunde utvecklas. Gick aldrig i Templen, men sade intet om att mormor och morgingo. Han gav ut en bok "Helvetesläran", som såldes på ett par timmar. Jag har boken och en högt lärd bad mig så att få läsa den, men jag som är gammal religiös, var rädd att han möjligen skulle bli vilseledd. Den är hemsk. Bara namnet är kusligt."*

Christopher Jacob Boströms fysiska krafter var mycket små. Han var ofta besvärad av ett slags blodsvallningar åt hjärnan och av ett oavbrutet nervlidande, men det var en hjärnförlamning som plötsligt ändade hans liv den 22 mars 1866. Norrbottens-Posten skriver: *"...Boström var ute och spatserade på aftonen dagen före sin död, då icke krassligare än vanligt. Han lade sig vid vanliga timmen, kl. 9 på aftonen till sängs och sov lugnt till kl. 12 midnatt. Vid den tiden utbröt en liten eldsvåda i staden och för eldsvådor hade Boström på senare tiden, allt som krafterna förminskats, haft en mer eller mindre*

panisk skräck. Under förra eldsvådan i december förlidet år, då ett bränneri invid staden tuttades på av mordbrännare, hade Boström fått slaganfall, så att hans gamle vän, medicine professor Glas måste efterskickas. Då yttrade Boström, liksom vid flera tillfällen därefter, att han, när eldsvåda härnäst bryter ut, icke genomlever förskräckelsen. Boström profeterade sant. Ungefär samtidigt med klämtningarna för eldsvådan i förrgår slocknade Boströms liv. Han dog av hjärtslag, fridfullt och lugnt, utan minsta tecken till dödsstrid." Nilla Florell skriver: *"... Till supé hade det varit stekt strömming. Gick till vila som vanligt vid 9-tiden. Blev väckt av eldsvådan kl 12 och rädd. De eftersände Bs gode vän professor Glas å det sista B sade var: "Han kan ingenting göra åt det här" Glas kom, men då var det slut. Dog i min mormors armar kl 1 fm. Troligen var han klädd eftersom mormor höll i honom. Vid begravningen utdelades 100 skålpund (= 42,5 kg) konfekt och 100 buteljer till alla som haft något bestyr..... Studenterna ville se B avmålad i sin nattrock, som han mest hade, men det gick ej.*

..... Mormor fick ärva 4.000:- samt litet husgeråd. Det övriga fick systarna i Piteå. I min ägo finnes en svart glasburk, likt en vas, som Bs systrar sände med åkerbär från Piteå, en liten träask samt ett rart bord, där B intog sina måltider, en fin frukostkopp, ett vinglas, en peruk

samt en börs med förnämligt pärlbroderi. Så alla Bs betyg, vilka mor fick order om att bränna, då boet reddes ut. Hon protesterade å fick då taga dem, bara de kom undan. Nu kommer ett fint foto av B. Obs den tjocka guld-kedjan. Av Hovet ett guldur med denna kedja. Han bar eljest två klockor, ty den andre var present av brukspatron Rönkvist på Åkers Styckebruk, där B var informator. Klockorna äges nu av brorsbarn.

Till Christopher Jacob Boströms begravning den 30 mars 1866 trycktes en dikt i tio verser, här kommer de två första:

Det är förbi. Den store tänkaren
gaf jorden åter hvad hon gaf till lån,
och höjde silfvervingen mot de landen,
de ljusomgifna, som han kommit från.
Det är förbi. I grafen sänks han neder,
han som var vår och hela Sveriges heder.

Ja, han var vår! Var stolt att du fick bära,
fjellhöga Norrland, sådan herrlig son –
Han växte stilla till din lust och ära
vid dina skogars, dina forsars dån,
tills fram han steg ur dina gömda dalar
och tog plats i vetenskapens salar.

1935 skänktes till staden en byst av C. J. Boström av en krets donatorer genom herrar David Markström, Axel Lindforss och Frans Wallstén. Bysten var i brons på en pelare av västkustgranit, total höjd 2,67 meter och utförd av skulptören Gösta Almgrén i Stockholm. Gåvan var förenad med vissa villkor. Den skulle placeras på esplanaden vid Uddmansgatan, strax utanför Boströms barndomshem och skulle där för

framtiden bibehållas. Omgivningen skulle ge ett gott helhetsintryck med planteringar och ha en vattendamm med rinnande vatten.

Invigningen hölls den 20de oktober och högtidstalet hölls av astronomen, professor Knut Lundmark, bördig från Älvsbyn. Han hade gått i Piteå Samrealskola och ville samtidigt besöka sin gamla skola och följa arbetet där. Rektor Anton Krook och borgmästaren David Markström höll anföranden. Kungl. Norrbottens Regementes Musikkår och Piteå Sångarförbund underhöll. Det hela sändes via radio ut över övre Norrland. Efter programmet intogs en lunch på stadshotellet, som avslutades med kaffe, vartill serverades åt dem, som så önskade, ett glas likör, punsch eller konjak. Förtäring därutöver bekostades av var och en för sig.

Källor:

Piteå Stad, Drätselkammare, Ämnesordnade handlingar F VIII:2

Piteå Stad, Stadsfullmäktige, Ämnesordnade handlingar F I:1

Norrbotten 1957, Christoffer Jacob Boström, av Alfhild Axelsson

Att läsa:

H. Edfeldt: Boströms samlade skrifter

A. Nyblaeus: Den filosofiska forskningen i Sverige

G. Landström: C. J. Boström och hans filosofi.

Piteå Kommun
Centralarkivet
Svartuddsvägen 1
941 85 PITEÅ

Telefon:
0911-96 000

Fax:
0911-96 928

E-post:
kommun@pitea.se